

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2009, 2(2), p. 79–99

STEIGIAMOSIOS IR ĮSTEIGTOSIOS VALDŽIŲ KONSTITUCINĖ SKIRTIS

Darius Butvilavičius

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 546
Elektroninis paštas darius@mruni.eu

Pateikta 2008 m. gruodžio 16 d., parengta spausdinti 2009 m. birželio 25 d.

Anotacija. *Visuomenės kova už politines laisves lėmė monarcho plena potestas pakeitimą Tautos suprema potestas konstitucine dimensija. Šios transformacijos impulsu tapo politinės ir teisinės minties mokslinis ratio pamatas, atskleidęs žmogiškąją valstybės valdžios kilmę. Žmonių bendruomenė – Tauta – išsprasmina kaip vienintelis, absoliutus valstybės ir jos valdžios šaltinis, o valstybė – kaip teisinis Tautos įsameninimas. Tautos suverenitetas pripažįstamas konstituciniu valstybinio būvio pamatu, kuriame inter alia glūdi Tautai priklausančios steigiamosios galios. Šios galios materializuojamos pagrindiniame valstybės įstatyme (lex fundamentalis) – Konstitucijoje, nubrėžiančioje aiškią steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinę skirtį, įtvirtinančioje įsteigtosios valdžios galių ribas. Konstitucijos raison d'être supponuoja monocentrinę teisės sistemos sampratą, grindžiamą Konstitucijos ius supremum galia ir ypatinga jos keitimo teisine tvarka. Šie šiuolaikinio konstitucionalizmo principai yra tapę jo aksiomomis, neatsiejamais demokratinės ir teisinės valstybės atributais, tačiau jų prasmė tegali būti suvokta nagrinėjant steigiamosios ir įsteigtosios valdžių skirties intelektualines prielaidas: J. Bodino, T. Hobbeso, J. Locke'o, J. J. Rousseau, E. J. Siėyčo mokslines doktrinas. Būtent šių mokslinių doktrinų suformuluoti valstybės kilmės, Tautos suvereniteto, steigiamosios ir įsteigtosios valdžių skirties teoriniai aspektai, jų teisinė raiška šių dienų valstybės konstitucinėje konstrukcijoje yra šio straipsnio tyrimo klausimai.*

Reikšminiai žodžiai: konstitucinė teisė, Tautos suverenitetas, suprema potestas, steigiamoji valdžia, įsteigtoji valdžia.

„Laisvoje valstybėje valdantieji yra tarnai,
o žmonės – jų viršesnieji ir suverenai“.

Benjaminas Franklinas

Įvadas

Steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinės skirties klausimas pagrįstai gali būti laikomas neatsiejamu tautos suvereniteto doktrinos principu. Jis nubrėžia aiškią takoskyrą tarp suverenios ir nesuverenios valdžių. Ši takoskyra tampa svarbiu kriterijumi suvokiant valstybę kuriančiąją galią, valstybės valdžios šaltinį, įsteigtosios valdžios aiškiai apibrėžtą (apribotą) pobūdį, valstybės teisinės sistemos hierarchinį modelį. Minėtų klausimų konstitucinė svarba neabejotinai lemia jų turinį determinuojančio kriterijaus tyrimo reikšmingumą. Tačiau steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinės skirties tematika Lietuvos teisės mokslininkų darbuose atskirai nebuvo nagrinėta. Kai kurie šios temos aspektai yra minimi tik nagrinėjant kitus konstitucinius klausimus. Šios aplinkybės lemia straipsnio temos aktualumą. Steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinė skirtis, kaip tyrimo objektas, pasirinktas siekiant atskleisti skirtingą šių valdžių prigimtį, nevienodas jų galias, pabrėžti konstitucinį steigiamosios ir įsteigtosios valdžių ryšį, išskirti kai kurias steigiamosios ir įsteigtosios valdžių skirties nulemtas jų ryšį įtvirtinančio teisės akto – Konstitucijos teises savybes. Nagrinėjamos temos tyrimui bus taikomi istorinis, loginis, sisteminis, dokumentų analizės, lyginamasis ir kiti metodai.

A. Esmeinas teigė, kad valstybė yra teisinis tautos įsameninimas. Teisės atžvilgiu tauta susidaro tada, kai žmonių bendruomenėje yra viena galia didesnė už atskiras individų valias. Toji galia, žinoma, savo tvarkomuose santykiuose neturinti didesnės arba sau lygios galios, yra vadinama suverenitetu. Kadangi valstybė įsamenina tautą, tai jai yra skirta gyvuoti tol, kol gyvuos pati tauta. Žinoma, valstybės forma ir žmonės, kurių asmenyje tam tikru laiku reiškiasi suverenitetas, gali keistis laikui bėgant ir įvykstant revoliucijoms, bet pati valstybės esmė tuo nekeičiama, jos buvimo pastovumas tuo neliečiamas, lygiai kaip ir pati tauta gyvena nuolat, nors ir keičiasi gyvosios kartos¹. Pacituotos A. Esmeino mintys apie Tautą, jos suverenitetą, valstybę atskleidžia brandžiose demokratijose nesunkiai suvokiamas valstybingumo doktrinos fundamentalias tiesas. Tiesas, tapusias politinio bendruomeniškumo demokratinės tradicijos ir šiuolaikinės teisinės valstybės būtinaisiais atributais. Tautos, kaip visų valdžių šaltinio, tikrosios valstybės kūrėjos, vienintelės suvereniteto turėtojos, samprata valstybių istorijos laikmečiuose nelengvai skynėsi kelią per valdovo suverenumo ir visagališkumo olimpą. XVIII a. Amerikos išsilaisvinimo iš kolonijinio jungo ir Didžiosios prancūzų revoliucijos iš-

1 Esmein, A. *Konstitucinės teisės principai*. I tomas. I dalis. Kaunas: Teisinių draugijos leidinys, 1932, p. 1–3.

vakarės laikytinos lūžio momentu transformuojantis žmogaus minčiai apie valstybės ištakas, tautos bendrystę, dedant valstybės pamatus ir sprendžiant svarbiausius visuomenės ir valstybės gyvenimo klausimus, keičiantis apie tai jo savivokai. Tauta tampa valstybės „savininke“, o įsteigtoji valdžia – apibrėžtuose teisiniuose rėmuose veikiančia jos „patarnautoja“. Pasikeičia požiūris į suvereniteto – vasaliteto konstrukciją valstybės valdžios struktūroje. Tauta tampa vieninteliu suverenu, o valstybės valdžia – Tautos jai suteiktus įgaliojimus vykdančia institucija. Tautos teisė pakeisti nesugebančią deramai jai tarnauti įsteigtąją valdžią tampa nekvestionuojama.

Tačiau net ir dabar kartais tenka apgailestauti, kad istorijos šimtmečius menanti Tautos, kaip pilietinės bendruomenės, suvereniteto paradigma ne visada ir nūdienoje būna pačios Tautos tinkamai įsisąmoninta, suprasta ir įgyvendinama kuriant visuomenės bei valstybės dabartį, taip pat ateitį. Valstybę kuriančio ypatingo subjekto – Tautos atsainus požiūris, įsteigtosios valdžios narių paskleistas klaidinamas supratimas apie esminius valstybės institutus bei valstybės institucijų santykius, taip pat pozicija, paremta tik destruktvyvia kritika, o ne realiu valstybės kūrimu, tampa sunkiai įveikiamomis kliūtimis, siekiant tų aukščiausių tikslų, kurių vedama Tauta kuria valstybę ir priima vienintelį aukščiausią valstybės įstatymą – Konstituciją. Teisės aktą, įtvirtinantį pamatines Tautos vertybes, siekius, įsteigtosios valdžios galias.

1. Istoriniai mokslinės doktrinos aspektai

Tautos suverenitetas, suvereno ypatingas konstitucinis statusas, teisinė valstybės kilmė, konstitucijos reikšmė, steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinis santykis – tai klausimai, kuriuos mokslas nuolat kėlė, siekdamas įminti tikrąją žmogaus, žmonių bendruomenės vietą valstybės konstrukcijoje, sąryšį su valstybės valdžia, santykių tarp valdančiųjų ir valdomųjų esminius principus. Istorinėje retrospektyvoje žvelgdami į šias fundamentines valstybės būties kategorijas pastebime, kad suvereniteto sampratos kaita valstybėje prasidėjo tuomet, kai vis labiau išgalint absoliutiniam monarchiniam valdymui išryškėjo perspektyva valstybei tapti monarcho subjektinės teisės objektu, asmeniui jo daiktu. Tokia valdomiesiems pavojinga valstybės raidos tendencija, paneigianti pačią valstybės socialinę paskirtį ir jos esmę, lėmė valdomųjų pasipriešinimo judėjimą prieš šios sistemos atsiradimą. Kaip pagrindines monarchinio absoliutizmo ydas A. Esmeinas įvardija karališkosios galios konsolidaciją ir feodalizmą, kaip parazitišką organizmą, kuris nebeturėjo naudingos funkcijos, nebeparnavo jokiam visuomenės reikalui, netgi atvirkščiai – varžė ir trukdė funkcionuoti normaliam socialiniam bendravimui, taip pat dideles bažnyčios privilegijas prieš valstybę, karaliaus besaikiškumą, pasiekusį maksimalų absoliutizmą, kuris valstybę pajungė karaliaus, o ne tautos naudai². Kilęs pasipriešinimo judėjimas šių monarchinių ydų pašalinimą siejo su suvereniteto koncepcijos reforma, jos išvadų valstybės valdžios sąrangai pritaikymu, bet kokių tarpinių socialinių junginių ir griežtu individualizmu paremtos socialinės raiškos eliminavimu.

2 Romeris, M. *Konstitucinės institucijos*. I tomas. Suverenitetas. Vilnius: Pradai, 1995, p. 129.

Vienas iš pagrindinių laimėjimų, kurį pasiekė šio judėjimo įkvėpėjai ir ideologai, buvo valdovo suvereniteto pakeitimas tautos suverenitetu.

Pati suvereniteto sąvoka nebuvo prieš absoliutinę monarchiją nukreipto demokratinio judėjimo kūriny. Suvereniteto kategorija buvo pažįstama ir viduramžių moksle, tačiau dabar ji įgijo kiek kitokią koncepciją bei kryptį.

Suvereniteto mokslinės doktrinos genezės, jos raidos požiūriu ypač svarbus Prancūzijos teisės mokslo palikimas. XVI a. žymių mokslininkų grupė, pavadinta *monarchomachais* (etimologinė žodžio reikšmė – kovotojai prieš monarchą), įvairiais argumentais, kartais scholastiškais, bandė įrodyti, kad suverenitetas iš pat pradžių priklausė tautai ir kad tauta visai neperleido suvereniteto perduodama jį vykdyti karaliui; o į karalių reikia žiūrėti kaip į pirmąjį magistratą ir tautos atstovą³. Tačiau netrukus ši mokykla prarado savo pozicijas, kai 1576 m. išleistame veikalė „Šešios knygos apie respubliką“ J. Bodinas pateikė naujos valstybinės tvarkos teisinę struktūrą. Valstybę J. Bodinas apibrėžė kaip sąjungos ryšiu susietų šeimų ir daiktų grupę, tvarkomą vyriausiosios valdžios bei proto. Didžiausiu šio autoriaus nuopelnu laikoma tai, kad jis nurodė svarbiausią valstybės požymį, grynai juridinį, vadindamas jį *suprema protestas, summum imperium, majestas, suverenitas*. Suvereni valdžia, J. Bodino nuomone, turi keturias žymes: 1) ji yra tvirta ir pastovi. Tas, kuriam valdžia tik laikinai pavesta, negali būti laikomas vyriausiuoju valdytoju, bet yra tik suverenios valdžios sargas. Vartojant civilinės teisės sąvokas, vyriausioji valdžia yra ta, kuri neturi ribų ir neturi to, iš ko gauna pradžia, „*potestas nullum exitum habens*“, o priklausomoji valdžia bus „*potestas precaria*“; 2) suvereni valdžia viršesnė už įstatymus, tiek ankstesnius, tiek ir jos pačios išleistus; 3) ji yra neribota. Tik valdininkų teisės yra apribotos; 4) ji yra neatsakinga pagal žemišką tvarką dėl to, kad jai yra privalomos tik dieviškoji ir prigimtinė teisės⁴.

Nagrinėdamas valdžios suverenumą J. Bodinas nurodė dar vieną jos bruožą – nedalomumą. Šiuo klausimu J. Bodinas teigia: „*Summus is dicitur, qui nec superiorem, nec ejusdem imperii socium habet*“ (Aukščiausiu vadinamas tas, kuris neturi nei viršesnio, nei tos pačios valdžios dalininko). Savaime suprantama, kad suvereni valdžia negali turėti šalia savęs lygiateisio draugo. J. Bodino nuomone, suvereni valdžia priklauso tautos visumai, kuri gali perleisti ją vienam piliečiui (*summus princeps*) be jokių sąlygų, lygiai kaip savininkas gali duoti dovaną be sąlygų⁵. Nors J. Bodinas buvo absoliutinės monarchijos ideologas, jo pasiūlytoji suvereniteto formulė tapo naujosios Vakarų Europos civilizacijos valstybės pamatu. J. Bodino suformuluota teorija savo konceptualumu tinka ne tik absoliutinio monarchinio valdymo mokslinei legitimacijai. Šioje teorijoje skirtos pagrindinės suverenios valdžios savybės iš esmės (esant nedidelėms išlygoms) atitinka ir šiuolaikinę Tautos, kaip vienintelio bei absoliutaus suvereno, konstitucionalizmo maksimą. Žvelgdami į tai kaip į tikrovės reiškinį neabejotinai pastebėsime, kad pilietinė Tauta (valstybinė bendruomenė) yra vienintelė suvereniteto turėtoja. Jokia kita valdžia nėra suvereni. Demokratinė valstybių konstitucijose netgi nerasime nuostatų, skelbian-

3 Esmein, A., 1932, p. 23.

4 Leonas, P. *Teisės filosofijos istorija*. Vilnius: Mintis, 1995, p. 142–143.

5 *Ibid.*, p. 143.

čių, kad suvereniteto turėtoja yra įsteigtoji valdžia, o ne Tauta. Suverenumo požymis yra būdingas tik pilietinei Tautai. Įsteigtosios valdžios galia ir valia yra apribota bei pajungta vykdyti tikrojo suvereno valią. Tautos suverenitetas yra pastovus (nuolatinis), nedalomas, neperleidžiamas ir neatimamas. Iš jo kylanti aukščiausioji galia valstybėje neturi sau lygių. Suvereni valdžia yra viršesnė už paprastus įstatymus, kadangi įsteigtosios valdžios leidžiami įstatymai turi atitikti Tautos susitarimu priimamą ir aukščiausiąją teisę valstybėje išreiškiantį pagrindinį įstatymą – Konstituciją.

Nors J. Bodino sukurta teorija iš esmės buvo skirta monarchiniam valdymui ir karaliaus suverenitetui pateisinti, tačiau būdamas griežtas legistas, jis palaikė teisėtumo principo viršenybę net ir prieš patį valdovą. „Kai karalius siunčia kancleriui kurį aktą, priešingą teisės principams, kad kancleris pridėtų antspaudą, tai kancleris turi atsisakyti tokį aktą antspauduoti ir nusileisti gali tiktai tada, kada jau nėra jokio galimumo priešintis. Panašių pasipriešinimų pavyzdžiai buvo gana skaitlingi ir garsūs. Ypatingai buvo pagarsėję šia teorija pagrįsti Prancūzijos parlamentų (aukštųjų provincijos teismų) atsisakymai įregistruoti karaliaus aktus dėl jų prieštaravimo teisei ir teisės principams“⁶. Tačiau karalius turėjo vieną priemonę įveikti parlamento pasipriešinimą – tai „*lit de justice*“ (teisingumo lova). Pasinaudodamas šia galia karalius asmeniškai atvykdavo į parlamentą ir įsakydavo įregistruoti aktą, kurį įregistruoti parlamentas buvo atsisakęs. Pasipriešinti tokiam monarcho įsakymui jau buvo neįmanoma, kadangi tai prieštarautų karaliaus kaip suvereno statusui⁷. Kaip matome, nors monarchas ir turėjo priemonę įveikti parlamento pasipriešinimą, tačiau pati parlamento galimybė pasipriešinti teisei ir jos principams prieštaraujančiam valdovo aktui vertintina kaip quasikonstitucinė karaliaus aktų kontrolės forma.

Esant dominuojančiai monarcho suvereniteto doktrinai ir stiprėjančiam valdovo absoliutizmui buvo savaime suprantama, kad bet koks pasipriešinimas karaliaus valdžiai, monarcho požiūriu, buvo neleistinas ir nepateisinamas, kaip žeidžiantis jo suverenumą. 1766 m. pareiškime dėl parlamento protesto karalius Liudvikas XV (garsaus posakio „*L'état – c'est moi*“ (Valstybė – tai aš) autorius) teigė: „Vien tiktai mano asmeny glūdi suvereninė galia, kurios tikrąjį pobūdį sudaro konsiliacijos: teisingumo ir išminties dvasia; iš manęs vieno mano teismai turi savo egzistenciją ir galią; šios galios, kurią jie vykdo mano vardu, pilnatvė visuomet lieka many; man vienam priklauso įstatymams leisti galia, kuri nuo nieko nepareina ir kuria aš su nieku nepasidalinau... Mano tauta („*peuple*“) sutampa su manimi ir tautos teisės bei reikalai, kurie drįstama skirti nuo valdovo sudarant iš jų kažkokį neva atskirą vieneta, savaime yra sutapę su manaisiais ir yra tiktai mano rankose“⁸. Prof. M. Romeris teigia, kad šiuose suvereniškai monarchinės puikybės žodžiuose išvelgiama ir šio asmens suverenumo esmėje įkūnyta socialinio teisingumo ir tautos reikalų „dvasia“. Tai reiškia, kad jo galia vis dėlto iš esmės yra socialinė; valdovo valioje išreiškta socialinė harmonija.

6 Romeris, M., p. 100.

7 *Ibid.*, p. 104.

8 *Ibid.*, p. 104–105.

Tikriausiai pačioje monarcho galioje užkoduoata socialinė jos esmė ir buvo viena iš priežasčių, neleidusių J. Bodino sukurtajai suvereniteto ir monarchinio valdymo teorijai nuslopinti siekių pagrįsti suverenitetą ne valdovo, bet Tautos (liaudies) teise. Juo labiau, kad šiuos siekius keliantis mokslas buvo pasireiškęs jau XIV ir XV amžiuose, ir iš esmės rėmėsi Marsilijaus Paduviečio sukurta teorija. Marsilijus Paduvietis skelbė demokratinę mintį, kad karaliaus valdžia kyla iš tautos, o tauta savo teises yra pavedusi monarchui. Valstybės valdžia, jo nuomone, yra valdžia arba galėjimas leisti įstatymus, kurti formą. Ji gali priklausyti tiktai tautai (liaudžiai), viena vertus, dėl to, kad valstybės buvimo tikslas yra visų gyventojų gerovė. Geresni įstatymai sudaromi tik visų gyventojų, nes jiems geriau yra žinomi jų pačių reikalai, negu tiktai kai kuriems asmenims. Kita vertus, valdžia gali priklausyti išimtinai tautai dėl tos priežasties, kad įstatymai turi vertę tik tada, kai esti vykdomi. Todėl jų kūrėjas turi būti liaudis, nes ji noriau vykdys savo pačios sukurtus įstatymus negu kito jai duotus. Marsilijus Paduvietis taip pat pabrėžė, kad reikia skirti įstatymus leidžiančiąją valdžią nuo vykdomosios valdžios (*principans executiva*), kuri gali būti įvairiai organizuota, tačiau taip pat tiktai liaudies valia⁹.

Vėlesniuose kitų šalių autorių veikaluose taip pat matomos suvereniteto priklausomybės mokslinės paieškos. Šių ieškojimų atradimai, kartais net netiesiogiai ar labai nedideliu mastu, pratęsia tautos (liaudies) integralaus, kolektyvinio, absoliutaus suverenumo teorinės krypties evoliuciją. Pavyzdžiui, nagrinėdami anglų filosofo Tomo Hobbeso pažiūras pastebėtume, kad individai suverenai, gamtos apdovanoti suverenine subjektyvine teise veikti savo valia, kaip jiems patinka (*extra societatem civilem*), tam tikra sutartimi įsteigė valdovo institutą, jam šia sutartimi perleido vykdyti atitinkamas teises, t. y. į jo rankas ir jo valiai atidavė visą savo suverenumą. T. Hobbeso nuomone, toks suverenios galios perleidimas valdovui suteikia labai plačias, iš esmės absoliutines, galias. Tačiau nepaisant šios teorijos grindžiamo rezultato – valdovo suverenumo ir absoliutumo, negalime nepastebėti tokį rezultatą determinuojančių pradinių duotybių prasmės. Tos prasmės, kad monarchinis suverenitetas yra išvestinio pobūdžio ir remiasi liaudiniu, valdomųjų suvereniteto dėsnium, jiems priklausančio suvereniteto delegavimu¹⁰.

Mokymų apie valstybę, suvereniteto „savininką“, jo galias apžvalga nebūtų visavertė, jei nepaminėtume dar vieno Anglijos mokslininko Johno Locke'o doktrinos, išdėstytos 1690 m. išleistame veikale „Du traktatai apie vyriausybę“. J. Locke'as pritarė T. Hobbeso minčiai apie pirmąją gamtinę padėtį, visuomenės narių sutartį, tačiau žmogaus prigimtį grindė ne priešišku kitiems, bet žmogaus visuomenišku palinkimu, kuris yra jam paties Dievo įdiegtas ir lemia kurti visuomenę siekiant naudoti žmogui. Gamtiška padėtis turi trūkumų (ji neturi aiškių įstatymų, kurie būtų privalomi ginčams spręsti; nėra kam garantuoti bešališkumą sprendžiant ginčus ir kt.), todėl būtina jos atsisakyti ir susitarus sudaryti sąjungą (visuomenę), politinį vienetą, bei išrinkti sau vadžią. Žmonių sąjungą ir politinį vienetą steigianti sutartis jos narių valia pveda tam tikras teises valdantiems organams (leisti įstatymus, vykdyti teisingumą, bausti). J. Locke'as pabrėžia, kad valstybėje, sukurtoje pagal prigimtine teise, aukščiausioji yra ta valdžia,

9 Leonas, P., p. 128–130.

10 Romeris, M., p. 117.

kuri leidžia įstatymus, tačiau jos teisių ribos nustatomos atsižvelgiant į tai, kurias teises jai paveda žmonės sudarydami sutartį. Žmogus pavesdamas savo prigimtine valdžią valstybei gali ją atitinkamai apriboti. Kita vertus, asmuo nesuinteresuotas pavesti valstybei daugiau valdžios, negu reikėtų pagerinti jo būklę. Jei tauta būtų perdavusi visą sprendžiamąją teisę, tai būtų atidavusi visus svetus ir būtų patikėjusi savo likimą valstybės valdžiai. Tai daug sunkesnė būklė negu gamtiška, nes blogiau būti priklausomam nuo valdžios, besiremiančios dešimtimis tūkstančių kareivių, negu nuo dešimties paprastų piliečių, kaip esant gamtiškai būklei. Todėl valstybės valdžia negali būti niekieno nevaržoma, kai ji leidžia įstatymus, nuo kurių priklauso piliečių gyvybė, laisvė ir nuosavybė. O tikybos dalykai jai visai nepriklauso. Pilietiškoje visuomenėje naujieji įstatymai turi būti kuriami pagal prigimtine teisę, nes ji neišnyksta ir susiformavus visuomenės gyvenimui. Valstybės valdžia negali pavesti savo teisių kam kitam dėl to, kad jos yra jai specialiai pavestos. Tik tauta yra valdžios pirmykštis šaltinis, bet ne karalius ir ne kurio nors parlamento rūmai, ir tik ji gali vieno įgaliojimus perduoti kitam. Piliečiai, kurių teisės valdžios yra pažeistos, turi teisę sukilti prieš valdžią. Kiekviena valdžia yra sukurta tam tikram tikslui ir šio tikslo yra apribota. Kai tas tikslas yra niekinamas arba valdžia jam tampa neištikima, tada pasitikėjimas valdžia esti suniekintas, ir valdžia grįžta tiems, kurie buvo pavadę ją tam tikslui vykdyti. Taigi visuomenė amžinai saugo savo rankose aukščiausiąją valdžią, kad apgintų save nuo kiekvienos įstaigos, net įstatymų leidėjų pasikėsinimų, jei įstatymų leidėjai pasirodytų tokie neišmintingi arba niekšai, kad sumanytų leisti įstatymus, nukreiptus prieš piliečių laisvę ir nuosavybę. Visuomenė visada turi teisę nusikratyti tais, kurie pažeidžia jos gyvybės saugojimo pagrindus, būtent šventą neliečiamą dėsni, paskatinusį žmones suburti visuomenę¹¹.

J. Locke'o doktrinoje dar labiau ryškėja suverenių galių priklausymo tautai koncepcija. Ir ne tik šiuo požiūriu ji yra reikšminga valstybės teorijos raidai. Šioje doktrinoje įprasmintas sutartinis visuomenės ir valstybės, kaip politinio vieneto su tautos renkama valdžia, kilmės aspektas. Tautos suverenitetas, kaip aukščiausiosios tautai priklausančios valdžios dimensija, išlaiko nuolatinį, nedalomą būvį. Tik tauta yra pirmykštis valdžios šaltinis, tik ji gali perduoti vienos savo įsteigtosios valdžios įgaliojimus kitai. Tautos įsteigtosios valdžios galia yra apribota ir veikia vedama tik tų tikslų, kurie suvienijo žmones kurti valstybę. Prigimtinė teisė – naujųjų įstatymų kūrybos pagrindas. Maža to, J. Locke'o mintyse regimos valdžių padalijimo teorijos užuomazgos. Teorijos, kuri vėliau Ch. L. Montesquieu darbuose buvo galutinai išplėtotą, sistemiškai sudėliota ir pagrįstai tapo neatsiejamu demokratinės bei teisinės valstybės elementu. Kaip vėliau matysime, šios J. Locke'o išsakytos tiesos tapo ir visos valstybės konstitucinės sistemos kūrimo pagrindu.

Tačiau nepaisant J. Locke'o mokslinių pažiūrų filosofinio, politinio ir teisinio reikšmingumo tautos suvereniteto doktrinos negalėtume laikyti užbaigta nepaminėję Jean-Jacqueso Rousseau sukurtos visuomenės sutarties mokslinės teorijos. Teorijos, suteikusios ypač stiprų postūmį įgyvendinti Tautos suvereniteto idėją ir valstybei, kaip Tautos suverenios galios veikimo rezultatui, įprasminti. Tautos suverenitetą J. J. Rous-

11 Leonas, P., p. 160–162.

seau suvokė kaip T. Hobbesas absoliutizmą, tačiau absoliutu J. J. Rousseau įvardijo ne valdovą (monarchą), bet tautą. Savo mintis apie tai, kaip turi būti kuriama valstybė, J. J. Rousseau išdėstė 1762 m. išleistame politiniame traktate „*Contrat social*“ („Visuomenės sutartis“). Visuomenės santvarka, J. J. Rousseau nuomone, yra šventa teisė, kuri yra pagrindas visoms kitoms teisėms. Bet šita teisė kyla ne iš gamtos. Ji paremta sutartimis.¹² „Kiekvienas mūsų perleidžia visumai savo asmenį ir visą savo galią visuotinės galios aukščiausiam valdymui. Mes gauname kiekvieną narį, kaip neatskiriamą viso dalį. Viešas asmuo, kuris susiformuoja visų kitų susijungimu, anais laikais vadinosi „pilis“ (*cité*), dabar – „respublika“ arba „politinis kūnas“, kuris savo narių pavadintas „padėtimi“ (*l'état*), valstybe, kai jis yra pasyvus, o „suverenu“, kai jis yra aktyvus, pagaliau vadinamas „galybe“, kai jis yra lyginamas su panašiais į jį. Visi bendrininkai, kaip kolektyvas, vadinami liaudimi (*peuple*), o kiekvienas atskirai vadinamas „piliečiu“ (*citoyen*), kai dalyvauja suverenioje valdžioje, ir „valdiniu“ (*sujet*), kai priklauso valstybės įstatymams“.¹³ Visuomenės sutartis pakeičia asmens prigimtinę padėtį į politinę. Šia sutartimi įkuriama tauta arba visuomenė, kaip sutarties dalyvių vienetas, lygių individų bendroji ir vieninga visuma. Visuomenės sutartimi žmonės steigia valstybę. Bendrąją valią J. J. Rousseau vadina tautos suverenumo esme. Ne valdovas ir ne valdantieji, bet bendroji piliečių valia yra tos galios šaltinis bei reiškinys, kuris valstybėje vadinamas valdžia¹⁴. J. J. Rousseau pabrėžia, kad suverenumas negali būti pavestas kitam, jis – nedalijamas, jį prarasti iš viso yra neįmanoma. Suverenumas yra pačios žmogaus esmės elementas. Prarasti jį galima tik nustojant būti žmogumi (mirštant). Suvereninių teisių negalima nei išsižadėti, nei įsigyti ar smurtu išplėsti¹⁵.

Pagrindinis valstybės tikslas yra visuomenės gerovė. Šis tikslas – sukurti visuomenę, kurios visuotinė valia viena gali tvarkyti valstybės jėgas atsižvelgiant į jos tikslą. Suverenumas, kaip visuotinės valios vykdymas, negali būti kitam pavedamas, o suverenas gali atstovauti tik pats sau. Kitam gali būti pavedama galia, jėga, bet ne valia. Suverenumas negali būti ir dalijamas, nes valia yra visuotinė. Kaip gamta suteikia žmogui jėgų valdyti savo kūno narius, taip visuomenės sutartis suteikia politiniam kūnui absoliučią jėgą valdyti visas jo dalis. Šita jėga (valdžia), vedama visuotinės valios, vadinama suverenumu. Suvereni valdžia yra absoliuti, šventa, nepažeidžiama, neperžengiama ir negali peržengti visuotinės sutarties ribų.

J. J. Rousseau veikalai buvo raktas į prancūzų revoliuciją. Kova dėl politinės laisvės buvo paremta dviem pagrindinėmis idėjomis: Ch. L. Montesquieu pagrįstu valdžios atskyrimo principu ir J. J. Rousseau paskelbtu tautos suvereniteto absoliutu. J. J. Rousseau ideologija buvo tarsi protestas prieš atgyvenusį despotizmą, privilegijas, visą pavergiančią santvarką. Ši ideologija labai ryškiai atsispindėjo revoliucinio laikotarpio teisės šaltiniuose. „Kiekvieno suvereniteto pradžia yra tautoje. Jokia įstaiga arba asmuo negali vykdyti valdžios, kuri nekyla iš tautos“ (1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos 3 str.); „Suverenumas – vienas, nedalomas, neperleidžiamas kitam. Jis priklauso

12 Leonas, P., p. 251.

13 *Ibid.*, p. 256.

14 Romeris, M. *Valstybė*. I tomas. Vilnius: Pradai, 1995, p. 68.

15 *Ibid.*, p. 64–65.

tautai“ (1791 m. Prancūzijos konstitucijos 1 str.); „Suvereni tauta yra piliečių visuma. Tauta vykdo savo suverenumą pirmąkart susirinkimuose“ (1793 m. Prancūzijos konstitucija)¹⁶.

2. Konstitucija – tautos *suprema potestas* kūrinys

Valstybiškai organizuotą visuomenės būvį būtina objektyviai teisiškai įtvirtinti. Ypatingas jo turinys lemia neordinarinį teisinio turinio ir formos raiškos poreikį, nes kalbama apie suverenitetą, valstybės formą, įsteigtosios valdžios subjektus, jų kompetenciją, įgaliojimų ribas, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, valstybei keliamų tikslų įgyvendinimą. Tokiu aukščiausiu teisinės tvarkos nustatymo šaltiniu tampa Konstitucija.

Nagrinėjant pačios konstitucijos sąvokos genezę reikia paminėti, kad materialiosios konstitucijos prasmę formulavo jau senovės graikų mąstytojai. Aristotelis aiškiai skyrė pagrindinius įstatymus – πολιτεία ir remiantis šiais įstatymais išleistus paprastuosius įstatymus – νόμοι. Jis teigė, kad konstitucija yra teisinis pagrindas, kuris nustato valdžios organizaciją valstybėje: kaip paskirstoma valdžia ir kokius tikslus kiekviena iš jų įgyvendina. Likdamas ištikimas savo filosofijos pagrindams Aristotelis daiktų esmės įtakos jų formai principu grindžia ir valstybės esmės nulemtą valstybės formos nustatymą. Jo nuomone, valstybės prigimtis visų pirma lemia jos sąrangą, jos konstituciją.

Senovės romėnai taip pat matė aiškią valstybės konstitucijos ir atskirų įstatymų skirtį, nepaisant jų didelės reikšmės visuomenei. Konstitucijos kaip valstybės pagrindų nustatymą jie vadino specialiu terminu – „*rem publicam constituere*“. Iš šio termino ir kildinama sąvoka „konstitucija“. Tai valstybės pagrindų nustatymo reikšmė, kuri visuotinai pripažįstama ir aiškiai suvokta buvo XVIII amžiuje. Didžiųjų Senovės Romos valstybės permainų momentais teisė keisti konstituciją buvo suteikiama ypatingiesiems magistratams, turėjusiems steigiamąją galią. Ši galia faktiškai reiškėsi absoliučiai neribota valdžia¹⁷.

Antikinio pasaulio istorijoje atsispindintis požiūris į valstybės organizaciją, jos konstitucinius teisinius pagrindus, valstybės valdžios galias, pagrindinių ir paprastųjų įstatymų skirtumus neabejotinai turėjo įtakos vėlesniųjų laikų materialiosios konstitucijos sampratos formavimuisi. Neribotos steigiamosios valdžios idėja, kuri priklauso suvereniai pilietinei tautai ir yra įgyvendinama šios laisva nuožiūra padedant prigimtinės teisės mokyklai, tapo vis labiau žinoma, suprantama bei įgyvendinama realiame gyvenime. Pirmieji šios idėjos įgyvendinimo pavyzdžiai matomi kuriantis Jungtinėms Amerikos Valstijoms, kiek vėliau ir Europos žemyne, revoliucinėje Prancūzijoje. Būtent Prancūzijoje steigiamosios valdžios idėja kartu su praktinėmis jos apraiškomis įgijo naują evoliucinį impulsą. Steigiamoji valdžia („*pouvoir constituant*“) jau aiškiai įvar-

16 Leonas, P., p. 258–274.

17 Еллинекъ, Г. Конституція, ихъ исторія и значеніе въ современномъ правѣ. [Jelinek, G. Constitution, its History and Meaning in Contemporary Law]. СПбургъ: Голосъ, 1905, p. 7–8.

dijama kaip šaltinis, iš kurio atsiranda visos valstybės valdžios ir kurioje šios valdžios susilieja¹⁸.

Steigiamoji valdžia, būdama aukščiausia tautos politinės galios išraiška, pilietinės tautos suverenumo būtinasis elementas, materializuojasi valstybės konstitucijoje, kuri savo prigimtimi yra politiškai organizuotos visuomenės sutartis. Konstitucijoje įtvirtinamos svarbiausios valstybės santvarkos, visuomenės ir įsteigtosios valdžios santykių taisyklės, šios valdžios įgyvendinimo principai. Materialiosios konstitucijos projekcija, kaip politinio bendruomeniškumo ir valstybinio būvio esmė, įprasminama formaliojoje konstitucijoje. Konkretus konstitucinis turinys įgyja teisinio apibrėžtumo formą. Turinio ir formos vienovė nėra savitikslių. Konkreti forma apibrėžta konstitucija sukuria teisės sistemą, įtvirtina esminius konstitucinius principus, normas, konstitucines vertybes, leidžia atriboti aukščiausiąją ir ordinarinę teisę, nustato konstitucijos stabilumą užtikrinančias priemones, specialias konstitucijos nuostatų keitimo procedūras. Tai yra būtina, nes kalbame ne apie paprastą teisę, bet aukščiausią, pamatinę normą. Ši pamatinė norma yra bendrasis visų tai pačiai tvarkai priklausančių normų galiojimo šaltinis, bendras jų galiojimo pagrindas¹⁹.

Konstitucijos formos reikšmingumas įpareigoja bent trumpai apžvelgti kai kuriuos formaliosios konstitucijos sampratos istorinės raidos aspektus. Aristotelio mokymai turėjo įtakos jau viduramžių literatūroje formuoti požiūriui į „*dominium politicum*“ – konstituciškai apribotą viršenybę. Tačiau pagrindinio įstatymo – „*lex fundamentalis*“ samprata atsiranda tik XVI amžiuje. *Lex fundamentalis*, palyginti su kitais įstatymais, tituluojamas aukščiausia teisine galia. Netgi karalius yra suvaržytas šiuo įstatymu ir negali savo nuožiūra jo keisti. Prancūzijoje Henriko IV laikais Charles'is Loyseau pareiškia, kad „*lois fondamentales de l'Etat*“ nustato tvirtas karališkosios valdžios ribas. Anglijoje terminą „*fundamental laws*“ pirmą kartą pamini Jokūbas I, tačiau jį vartoja apibūdindamas monarchinę valdžią, kurios turėtoju, remdamasis „dieviškąja teise“ (*iure divino*), laiko patį save. Vokietijos Imperijos valstybinėje teisėje pagrindinio įstatymo sąvoka atsiranda Vestfalijos taikos laikmečiu. Nepaisydami fundamentaliosios valstybės teisės sąvokos ir pagrindinio šalies įstatymo termino atsiradimo kalbėdami apie minėtus istorijos momentus negalime teigti, kad „*lex fundamentalis*“ sąvokos turinys buvo visiškai aiškus ir galutinai suformuluotas. Dar 1651 m. T. Hobbesas teigė, kad jis niekur nerado „pagrindinio įstatymo“ termino paaiškinimo. Tačiau Anglijoje pagrindinis įstatymas buvo išivaizduojamas regint tam tikras paraleles tarp senųjų pažiūrų į steigiamąją sutartį, sudaromą karaliaus ir valstybės gyventojų. Šioje šalyje sutartinis *rex* (karaliaus) ir *regnum* (karalystės) santykių pobūdis nuolat buvo palaikomas per karaliaus suteikiamas teises ir laisves karalystės gyventojams. Kalbant apie Angliją galima rasti ir kitokių požiūrių į pagrindinį įstatymą. Puritonai – independistai laikėsi nuomonės, kad valstybė, kaip krikščioniška bendruomenė, atsirado remiantis visuomenine sutartimi. Ši sutartis turėjo būti sudaryta vieningu visų visuomenės narių sutarimu. Sekant kalvinistų mokymu krikščioniška bendruomenė taip pat įkuriama remiantis sutartimi – „*covenant*“. Šių

18 Еллинек, Г. Конституция, их история и значение в современном праве. [Jelinek, G. Constitution its History and Meaning in Contemporary Law]. СПбурзь: Голосъ, 1905, p. 9.

19 Kelsen, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 173.

pažiūrų refleksija netrukus buvo pastebima ir realiame gyvenime. Kolonistai sudarinėdavo sutartis, kuriomis vieni kitiems įsipareigodavo sukurti bendruomenę, įsteigti valdžios įstaigas ir joms paklusti. Tokias sutartis savo ir savo šeimų vardu sudarydavo visi suaugę vyrai. Kaip viena iš seniausių tokio pobūdžio sutarčių minima 1620 m. lapkričio 11 d. laive „Maiblume“ „tėvų piligrimų“ sudaryta sutartis prieš pat Naujojo Plymuto įkūrimą. Formaliosios konstitucijos viziją neabejotinai brandino ir tokie pavyzdžiai, kaip 1639 m. iš Masačusetso emigravusių puritonų parengtas susitarimas, pavadintas „*Fundamental Orders of Connecticut*“. Šiame susitarime iškilmingos sutarties forma buvo išdėstyta valstijos konstitucija.

Visuomeninės sutarties teorija paliko pėdsaką ir XVII a. Anglijos politiniame gyvenime revoliucinio judėjimo metu. 1647 m. spalį *Leveleriai* parengia konstitucinį manifestą, pavadintą „*Agreement of the People*“²⁰. Šis aktas vėliau buvo pataisytas, papildytas ir pateiktas parlamentui, kuris turėjo pasiūlyti visai anglų tautai jį pasirašyti. Tačiau parlamentas atidėjo jo svarstymą ir niekada daugiau nesvarstė. Nepaisant to, minimos „Tautos sutarties“ ideologinė, politinė ir teisinė reikšmė negalėtų būti kvestionuojama. Šioje sutartyje buvo aiškiai atskiriami pagrindiniai ir nepagrindiniai įstatymai. Pagrindiniai įstatymai sudaro neatimamą pačios nacijos teisę, į kurią ribotą valdžią turintis parlamentas negali kėsintis. Taip Anglijoje bene pirmą kartą buvo išreikšta aiški tautos teisių ir parlamento teisių skirtis²¹. Tačiau ilgainiui Anglijos konstitucinėje teisėje susiformavo parlamento suvereniteto doktrina. Vienas žymiausių Didžiosios Britanijos konstitucinės teisės teoretikų, Oksfordo universiteto profesorius Albertas Vennas Dicey teigė, kad parlamento suverenitetas (teisės požiūriu) yra pagrindinis Anglijos politinių institucijų bruožas. Parlamento suvereniteto principas reiškia, kad šitaip apibūdintas parlamentas pagal Anglijos konstituciją turi teisę išleisti arba panaikinti bet kokį įstatymą; be to, joks asmuo ar institucija pagal Anglijos teisę neturi teisės pažeisti ar nevykdyti parlamento priimtų aktų.²² Tačiau kalbant apie šį parlamento suvereniteto principą nereikėtų pamiršti, kad jo susiformavimą lėmė įvairios priežastys: tai ir teisės tradicija, ir Anglijos konstitucinės teisės specifika, politinės sistemos sąranga, valdymo formos bruožai, neabejotinai ir įvairūs politiniai bei teisiniai valstybės istorijos aspektai.

Šiuo metu galiojančios demokratinės konstitucijos yra grindžiamos idėjomis, kad vienintelis suverenas valstybėje yra pilietinė tauta, o konstitucija yra aukščiausios galios teisės aktas, iš tautos suvereniteto kylančios steigiamosios galios kūrinys. Antai, 1787 m. JAV konstitucijos preambulėje skelbiama: „Mes, Jungtinių Valstijų Tauta, siekdami sukurti tobulesnę sąjungą, įtvirtinti teisingumą, užtikrinti rimtį šalyje, organizuoti bendrą gynybą, rūpintis visų gerove ir išsaugoti laisvės teikiamą gėrį mums bei mūsų ainams, nustatome ir priimame šią Jungtinių Valstijų Konstituciją“²³. Tai pirmoji konstitucija pasaulyje, priimta tautos vardu („We the people of [...]“). Joje įtvirtintas principas, jog

20 Agreement of the people [interaktyvus]. 1647. [žiūrėta 2008-11-22]. <<http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/agreement-people.htm>>.

21 Jelinek, G., p. 10–14.

22 Dicey, A. V. *Konstitucinės teisės studijų įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 35.

23 Jarašiūnas, E.; Mesonis, G. *Užsienio šalių konstitucijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras. 2004, p. 268.

konstituciją skelbia tauta, žmonijos istorijoje bus pakartotas daugelį kartų, daugelio pasaulio valstybių konstitucijose²⁴.

1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinama, kad Respublikos Vyriausybė, remdamasi 1958 m. birželio 3 d. konstituciniu įstatymu, pasiūlė, Prancūzijos liaudis priėmė, Respublikos prezidentas promulguoja tokio turinio konstitucinį įstatymą. Konstitucijos I skirsnyje, pavadintame „Apie suverenitetą“, nustatyta, kad „nacionalinis suverenitetas priklauso liaudžiai, liaudis jį įgyvendina per savo atstovus arba referendumu. Jokia liaudies dalis, joks asmuo negali prisiskirti jos vykdymo (3 straipsnis).“²⁵ Šios konstitucijos sudedamąja dalimi esančios 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos 3 straipsnyje taip pat pabrėžiama, jog suvereniteto principas iš esmės glūdi tautoje. Jokia korporacija, joks asmuo negali vykdyti valdžios, kuri aiškiai nekyla iš tautos²⁶. 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio įstatymo preambulėje pabrėžiama, jog „suvokdama savo atsakomybę prieš Dievą ir žmones, įkvėpta noro tarnauti pasaulinei taikai, Vokiečių Tauta, kaip lygiateisė suvienytos Europos narė, remdamasi konstitucijos leidžiamąja valdžia, priėmė šį Pagrindinį Įstatymą“. Preambulėje rašoma, jog remdamasi valstybės valdžios kilmė iš tautos, Pagrindinio Įstatymo 20 str. įtvirtina tokius Konstitucijos principus: „visa valstybinė valdžia kyla iš Tautos. Tauta ją vykdo per rinkimus ir balsavimus bei per ypatingas įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios institucijas; įstatymų leidybą saisto konstitucinė santvarka, vykdomąją ir teisminę valdžias – įstatymas ir teisė; kiekvienam, kuris imtųsi šią tvarką panaikinti, visi vokiečiai turi teisę pasipriešinti, jei kita pagalba negalima.“²⁷ 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucija pagal savo kilmę taip pat nėra išimtis. Konstitucijos preambulėje teigiama, kad „rūpindamiesi mūsų Tėvynės būtimi ir ateitimi, 1989 metais atgavę galimybę suvereniai ir demokratiškai spręsti jos likimą, mes, Lenkijos Tauta – visi Respublikos piliečiai [...], priimame Lenkijos Respublikos Konstituciją, kaip pagrindinę valstybės teisę, pagrįstą pagarba laisvei ir teisingumui, valdžių bendradarbiavimu, visuomenės dialogu ir subsidiarumo principu, stiprinančiu piliečių ir jų bendrijų teises“. Konstitucijoje taip pat numatyta, jog „Lenkijos Respublikoje aukščiausia valdžia priklauso Tautai. Tauta įgyvendina valdžią per atstovus arba tiesiogiai (4 straipsnis); viešosios valdžios institucijos veikia remdamosi teise ir neperžengdamos jos ribų (7 straipsnis).“²⁸ Latvijos Respublikos Konstitucija (*Satversme*) šiuo aspektu taip pat nesiskiria nuo kitų demokratinių konstitucijų. Teisinės valstybės principas remiasi vienu pagrindinių konstitucinės demokratijos dėsnių, kad Latvijos valstybės suverenitetas priklauso tautai (2 straipsnis). Tuo pripažįstama, kad niekam kitam, o tik tautai priklauso steigiamosios valdžios galios, o įsteigtoji valdžia turi įgyvendinti tautos valią, reiškiamą referendumuose, parlamento rinkimuose ir kitomis konstitucinėmis formomis²⁹. 1992 m. Estijos Respublikos

24 Mesonis, G. Jungtinių Valstijų Konstitucija. *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, p. 35.

25 Jarašiūnas, E.; Mesonis, G., p. 7–8.

26 *Ibid.*, p. 34.

27 *Ibid.*, p. 40, 48.

28 *Ibid.*, p. 212–213.

29 Žilys, J. Latvijos Respublikos Konstitucija. *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, p. 227.

Konstitucijos preambulėje pažymima, kad šią konstituciją priėmė Estijos tauta. Tautos suvereniteto principas įprasmintas konstitucijos 1 straipsnyje, skelbiančiame, kad Estija yra nepriklausoma ir suvereni demokratinė respublika, o jos aukščiausia galia priklauso tautai. Šis principas įvardija tautą kaip valstybės valdžios turėtoją ir šaltinį bei išreiškia jos galią – žmonėms suteiktą teisę nustatyti politinės valdžios struktūrą³⁰.

Trumpai apžvelgus kai kurių užsienio šalių konstitucijų pamatinius principus galima juos palyginti su mūsų nacionaline Konstitucija ir ją įvertinti. 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje skelbiami Tautos gyvenimo ir konstitucinio reguliavimo fundamentalūs tikslai: siekis atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės³¹. Preambulėje regimas valstybę kuriančio subjekto – etninės tautos (žr. preambulės pradžią „lietuvių tauta,...“³²) virtimas pilietine tauta (...atgimusios Lietuvos piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją), Lietuvos valstybės kūrėja – pilietinė Lietuvos žmonių bendrija, susidariusi remiantis Lietuvos istorija, kultūra, valstybine kalba, teritorija ir ūkiniu bendrumu³². Lietuvos Respublikos Konstitucijos I skirsnyje nustatyta, kad Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai (2 straipsnis). Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausanti suverenių galių. Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką (3 straipsnis). Aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus (4 straipsnis). Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Valdžios galias riboja konstitucija. Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms (5 straipsnis).

Atskleisdamas konstitucijos sampratą, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje yra konstatavęs, kad Konstitucijos šaltinis yra pati valstybinė bendruomenė – pilietinė Tauta. Konstitucijoje atsispindi visuomenės sutartis – visų Lietuvos Respublikos piliečių demokratiškai prisiimtas įsipareigojimas jų dartinai ir būsimosioms kartoms gyventi pagal Konstitucijoje įtvirtintas pamatines taisykles ir joms paklusti, idant būtų užtikrintas valdžios legitimumas, jos sprendimų teisėtumas, žmogaus teisės ir laisvės, idant visuomenėje būtų santarvė. Konstitucija, kaip aukščiausios teisinės galios aktas ir visuomenės sutartis, yra grindžiama universaliomis, nekvestionuojamomis vertybėmis – suvereniteto priklausymu Tautai, demokratija, žmogaus teisių ir laisvių pripažinimu bei jų gerbimu, pagarba teisei bei teisės viešpatavimu, valdžios galių ribojimu, valdžios įstaigų priederme tarnauti žmonėms ir atsakomybe visuomenei, pilietiškumu, teisingumu, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu. Konstitucijoje yra nustatyti žmogaus ir valstybės santykių, viešosios valdžios formavimo ir funkcionavimo, Tautos ūkio, vietos savivaldos, kitų svarbiausių visuomenės ir valstybės gyvenimo santykių pagrindai. Priėmusi Konstituciją pilietinė Tauta padėjo savo, kaip valstybinės bendruomenės, bendro gyvenimo normi-

30 Butvilavičius, D. Estijos Respublikos 1992 m. Konstitucija. *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, p. 285.

31 Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

32 Birmontienė, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002, p. 171.

nį pagrindą ir įtvirtino valstybę kaip bendrą visos visuomenės gėrį. Tauta Konstituciją keičia tiesiogiai arba per savo demokratiškai išrinktus atstovus ir tik remdamasi pačioje Konstitucijoje nustatyta tvarka. Konstitucija yra aukščiausiaji teisė. Ji nubrėžia gaires visai teisės sistemai – visa teisės sistema kuriama remiantis Konstitucija. Teisingumas, atvira, darni pilietinė visuomenė, teisinė valstybė būtų neįmanomi, jeigu visa valstybės valdžia būtų sutelkta kurioje nors vienoje valstybės valdžios institucijoje. Konstitucijoje įtvirtinta tokia valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų sąranga ir jų formavimo tvarka, kad tarp valstybės valdžios institucijų būtų pusiausvyra, kad vienu valstybės valdžios institucijų galioms būtų atsvara kitų valstybės valdžios institucijų galioms, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos veiktų darniai, vykdytų savo konstitucinę priedermę tarnauti žmonėms, kad ginčus dėl valstybės valdžios institucijoms pagal Konstituciją priklausančių galių spręstų Konstitucinis Teismas, kad visos valstybės valdžią vykdančios institucijos – Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, Teismas, taip pat kitos valstybės institucijos būtų sudaromos tik iš tokių piliečių, kurie be išlygų paklūsta Tautos priimtai Konstitucijai ir kurie eidami savo pareigas besąlygiškai vadovaujasi Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais³³.

Siekiant pažinti Konstituciją, kaip steigiamąją sutartį, įsteigtąją valdžią ribojantį aukščiausios galios teisės aktą būtina atsakyti, koks yra steigiamosios ir įsteigtosios valdžių santykis, jo turinys, kokie yra konstituciniai šių valdžių skirties kriterijai.

3. Kelios mintys apie steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinę skirtį

Profesorius M. Romeris knygoje „Suverenitetas“ rašo: „Klasikinę demokratinę valdžios konstrukciją sudaro trys principai: a) steigiamosios ir įsteigtosios valdžios klasifikacija, b) rašytoji konstitucija, c) įsteigtosios valdžios funkcinis suskirstymas.“ Steigiamoji galia yra ta, kuri kuria valstybę ir nustato jos konstituciją. Ši galia yra vienintelė suvereni, nes ji veikia tada, kai dar nieko nėra ir kai viską reikia sukurti. Ji yra kūrybinė ir laisvai sprendžia viską taip, kaip nori. Ji yra visos politinės ir teisinės konstrukcijos – valdžios ir santvarkos – pradžia, šaltinis ir titulas. Tai esąs laisvas gaivalas, kaip jūra ir gamtos jėgos, jokios teisės nevaržomas. Tai ir esanti tautos suvereniteto įgimtoji teisė – reprezentaciniu dėsniu vykdoma jos gyvosios kartos, o tam tikra prasme – teisinės tautos. Kai valstybė jau yra įkurta ir jos konstitucija nustatyta, steigiamoji galia nebeturi ką veikti, nes ji jau yra atlikusi savo kūrybinį darbą. Toji nuolatinė valstybės valdžia, kuri tada ima veikti – yra įsteigtoji, ji nebėra suvereninė, nes ji yra steigimo akto aprėžta: yra sudaroma ir gali veikti tik taip, kaip nustatė steigimo aktas. Apibūdinamas suvereninę steigiamąją galią prof. M. Romeris pažymi, kad šioje galioje glūdi ir ardomoji galia, galinti ir steigti, ir ardyti, ir reformuoti³⁴.

33 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ ir 2 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094.

34 Romeris, M., p. 175–176.

Vokiečių mokslininkas J. Hatschekas kalbėdamas apie amerikietišką steigiamosios galios teoriją nurodo, kad tautos *pouvoir constituant* reiškia aukščiausią tautos galią nustatyti sau konstituciją ir reikalui esant ją keisti. Šios doktrinos esmė – anglų ir škotų presbiterinė sistema. Bažnytinės sutarties teorija, kuria remdamiesi tikintieji pasižada laikytis savo tikybos ir bažnytinės konstitucijos, yra *pouvoir constituant* doktrinos pradžia. Jau Kromvelio laikų „*Agreement of the People*“ palaiko tą pažiūrą, kad ši tautos sutartis viršesnė už parlamentą³⁵.

Steigiamosios galios teorijos pradžia Prancūzijoje yra siejama su Didžiosios prancūzų revoliucijos dalyvio abato Emmanuelio-Josepho Siyéso vardu. Savo veikale „*Qu'est-ce que le tiers-état?*“ E. J. Siyéšas teigia: „Neįmanoma įkurti tam tikram tikslui organizmo, nesuteikus jam tam tikros organizacijos. Ji ir vadinama šio organizmo konstitucija. Aišku, kad be jos jisai negalėtų gyvuoti. Tad aišku, kad bet kuri deleguota vyriausybė turi turėti savo pagrindinę konstituciją. Atstovų susirinkimas, kuriam pavesta įstatymų leidžiamoji galia arba bendrosios valios vykdymas, tegali egzistuoti tik tai toje formoje, kurią jam tauta panorėjo suteikti. Tačiau kyla klausimas, kaip ir kuriais sumanymais galima nustatyti konstituciją pačiai tautai. Tauta egzistuoja anksčiau, negu visa kita, ji yra viso ko šaknis. Jos valia visuomet teisėta, jiniai yra pats įstatymas. Prieš ją ir aukščiau už ją tebėra tik gamtos teisė. Konstitucija yra ne įsteigtosios („*pouvoir constitué*“), bet steigiamosios („*pouvoir constituant*“) galios vaisius“³⁶. Minėtas vokiečių mokslininkas J. Hatscheckas Siyéso teoriją apibrėžia penkiomis pagrindinėmis tezėmis: 1) tauta disponuoja steigiamąja galia, kuri iš esmės skiriasi nuo konstitucijos įsteigtų galių: įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės; 2) steigiamoji tautos galia nėra ir negali būti apibrėžta jokiais konstitucinėmis ribomis. Tai tautos įgimtoji teisė. Čia J. Hatscheckas prideda, kad modernioji demokratija skelbia ir nuolatinę revoliucijos teisę; 3) steigiamoji galia gali būti vykdoma ne tik tai pačios tautos, bet ir ypatingų tautos atstovų; 4) vykdydami steigiamąją galią – ypatingieji tautos atstovai, kaip ir pati tauta, nėra suvaržyti jokių instrukcijų; 5) vykdydami steigiamąją galią jie neturi daryti tai, kas pavadama paprastoms funkcionalinėms valstybės valdžios galioms („*pouvoir constitué*“)³⁷.

XVIII a. revoliucinių judėjimų metu susiformavusi steigiamosios galios doktrina įsitvirtino pirmosiose rašytinėse pasaulio konstitucijose ir savo aktualumo neprarado iki pat šių dienų. Konstitucinė doktrina kaip anksčiau, taip ir dabar brėžia aiškiai skirtį tarp steigiamosios ir įsteigtosios valdžių, pripažįsta steigiamąją konstitucijos pobūdį. „Konstitucija – steigiamojo pobūdžio aktas. Aukščiausias konstitucijos principas ir reikšmė yra tai, kad ji ne valdžios, o tautos aktas“³⁸. „Konstitucijos kūrėja – ne įstatymų leidžiamoji valdžia, suvaržyta konstitucinių įgaliojimų, bet steigiamoji valdžia yra vienintelė suvereni. Tai iš įvairiais būdais reiškiamo tautos sutarimo kylantis aktas. Visi kiti aktai, taip pat ir įstatymai, – iš esmės kitokie, konstitucijos įsteigtos valdžios aktai. Taigi tik

35 Romeris, M., p. 186.

36 *Ibid.*, p. 189–190.

37 *Ibid.*, p. 190–191.

38 Jarašiūnas, E. *Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 24.

steigiamosios valdžios priimtą aktą galime laikyti pirminiu³⁹. „Tauta, įsteigdama atitinkamas valstybės valdžios struktūras ir nustatydamą valdžios santykius su asmenimis, savo valią išdėstė konstitucijoje. Įsteigtosios valdžios institucijos gali veikti tik konstitucijos suteiktų įgaliojimų ribose.“⁴⁰ „Konstitucija iš tiesų yra steigiamosios valdžios, vienintelės galinčios ją įtvirtinti, kūrinys“⁴¹. „Kiekvienoje demokratijoje steigiamoji valdžia priklauso tik tautai. Ši valdžia tuo pat metu yra pirmesnė ir aukštesnė už kitas, nes ji kuria Konstituciją“⁴². „Steigiamoji valdžia yra visa apimantis kitų valdžių ir šių valdžių paskirstymo pagrindas.“⁴³

Akivaizdus steigiamosios valdžios suverenumas įsteigtosios valdžios (įstatymų leidžiamosios, vykdomosios, teisminės) atžvilgiu suponuoja šios besąlygišką teisinę ir moralinę pareigą – visada vadovautis Tautos priimta Konstitucija, nepažeisti joje nustatytų įsteigtosios valdžios įgaliojimų ribų, saugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, siekius, nuolat vykdyti tarnystės Tautai ir valstybei konstitucinę misiją. Deja, šiuolaikinėje Lietuvoje neretai tenka matyti įsteigtosios valdžios „visagalybės“ demonstravimą, asmeninėmis ambicijomis ar partikuliariniais interesais grįstą Konstitucijos nepaisymą, Tautos atstovų susitapatinimą su Tauta ir jos valia, tik Tautai priklausančių suverenių galių „asmeninį“ prisiskyrimą sau. Tokia realybė netoleruotina. Įsteigtajai valdžiai privalu išsąmoninti, kad Tauta jiems suteikė tik tiek įgaliojimų, kiek numatė Tautos priimtame steigiamajame akte – Konstitucijoje. Privalu nepamiršti ir to, kad Tauta ir jos atstovai yra ne tas pat, kaip ne tas pat yra Tautos valia ir Tautos atstovų valia. Dėl šios priežasties įsteigtosios valdžios valia privalo būti kontroliuojama. Ko būtų vertas svarbiausias valstybės įstatymas, kurio laikymosi niekas nekontroliuotų arba būtų kontroliuojama neefektyviai? Tauta priimdama Konstituciją jos apsaugos funkciją suteikė Konstituciniam Teismui. Matydami šiandieninę valstybės politinio gyvenimo realybę nesunkiai galime suprasti, kodėl Konstitucijos sergėtojas – Konstitucinis Teismas – įsteigtosios valdžios atstovų dažnai kritikuojamas. Atsakymas nesudėtingas. Šią kritiką lemia tai, kad Konstitucinis Teismas vadovaudamasis Konstitucijoje nustatytais aukščiausiomis visuomenės ir valstybės gyvenimo taisyklėmis griežtai įvertina įsteigtosios valdžios veiksmus. Dar neretai jam tenka pripažinti, kad valdžia, kuriai Tauta suteikė įgaliojimus vykdyti valstybės valdžios funkcijas, pažeidžia Tautos įstatymą – Konstituciją. Čia norėtusi prisiminti Š. L. Montesquieu pasakytus žodžius: „būčiau pats laimingiausias iš visų mirtingųjų, jeigu galėčiau padaryti taip, kad tie, kurie mums įsakineja, įgytų kuo daugiau žinių apie jiems leistinas galias“⁴⁴.

39 Jarašiūnas, E., p. 31.

40 *Ibid.*, p. 35.

41 Chagnollaud, D. *Droit constitutionnel contemporain*. Tome 1. Théorie generale. Les régimes étrangers, 5 édition, Paris, Dalloz, 2007, p. 37.

42 Carp, R. Is the Constituent Assembly a solution for the reform of the Romanian constitutional system? *Jurisprudencija*. 2008, 9(111).

43 Lindahl, H. *Constituent Power and Reflexive Identity: Towards an Ontology of Collective Selfhood. The Paradox of Constitutionalism*. Edited by Loughlin, M.; Walker, N. Oxford University Press, 2007, p. 13.

44 Montesquieu, Ch. L. *Apie įstatymų dvasią*. Vilnius: Mintis, 2004, XXXIII.

Apie steigiamosios ir įsteigtosios valdžių skirtingumą, pagrįstą steigiamosios valdžios dominavimu, byloja ir tai, kad suverenios steigiamosios valdžios priimtas įstatymas – Konstitucija yra vienintelis aukščiausios teisinės galios valstybės įstatymas. Įsteigtosios valdžios priimami teisės aktai turi teisinę galią tik tada, kai jie neprieštarauja Konstitucijai.

Tam tikrų suverenios valdžios ir įsteigtosios valdžios galių skirties aspektų galima išvelgti ir konstitucijos pataisų priėmimo teisinėje tvarkoje. Pirmiausiai pažymėtina, kad konstitucijos keitimo tvarkos esminiai principai bei taisyklės neturi būti ordinarinės teisės reguliavimo objektas. Priešingu atveju būtų sunkiai įmanoma garantuoti ypatingą konstitucijos paskirtį ir prasmę, jos stabilumą, konstitucijoje įtvirtintos universalių ir nekvestionuojamų tautos vertybių sistemos apsaugą. Taigi konstitucijos keitimo tvarka – konstitucinio lygmens klausimas. Konstitucija, nustatydamą pagrindines jos keitimo taisykles, suteikia tam tikrų galių įsteigtajai valdžiai inicijuoti ir priimti konstitucijos pataisus, tačiau šios teisės, palyginti su ordinarinės teisės aktų leidyba, yra suvaržytos įvairių konstitucinių reikalavimų, sąlygų ir draudimų (pavyzdžiui, numatyti kitokie pataisų iniciatyvos teisę turintys subjektai, jų skaičius, specialios pataisų priėmimo procedūros, kvalifikuotos balsų daugumos reikalavimas, skirtinga priimtų pataisų paskelbimo ir įsigaliojimo tvarka, specifiniai terminai ir kt.). Pabrėžtina ir tai, kad ne visų konstitucijos nuostatų keitimo galimybę suvereni steigiamoji valdžia suteikė įsteigtajai valdžiai. Dėl to kai kurios konstitucijų nuostatos gali būti keičiamos tik suverenios valdžios galia ir valia (referendumu).

Galima paminėti, kad teisinėje literatūroje yra skiriama steigiamoji ir įsteigtoji įstatymų leidybos valdžia, taip pat pirmąją bei išvestinę steigiamoji valdžia. Toks skirstymas grindžiamas tuo, kad konstitucijos priėmimo ir jos taisymo galia nėra tapati. Pirmąją steigiamoji valdžia, priklausanti tautai, reiškia, kai konstitucijos nėra arba konstitucija panaikinta (atsiradus naujai valstybei, atkūrus prarastą valstybingumą, žlugus senai valstybinei santvarkai). Ši valdžia steigia valstybiškai organizuotą bendruomenę ir nustato jos gyvenimo pagrindus. Išvestinė steigiamoji valdžia yra numatyta konstitucijoje. Konstitucija numato, kas ir kaip įgyvendina šią valdžią. Todėl ji kartais vadinama įsteigtąja steigiamąja valdžia. Tai konstitucijos keitimo valdžia. Pirmąją steigiamoji valdžia priklauso tautai, o išvestinė patikima jos atstovams arba ją vykdo tauta, laikydamasi konstitucijoje nustatytų sąlygų ir taisyklių. Konstitucijos pataisus daromos įgyvendinant išvestinę steigiamąją valdžią. Pirmąją steigiamoji valdžia tradiciškai suvokiama kaip neribota valdžia. Tiesa, nereikia pamiršti, kad žmogaus teisės visada žymi tą ribą, kurios niekam, net ir tautai, įgyvendinančiai pirminę steigiamąją valdžią, peržengti nevalia. Peržengus šią ribą konstitucija būtų tik fasadinė. Esminis pirmąją ir išvestinės steigiamosios valdžios skirtumas yra tas, kad pirmoji visada įtvirtina naują konstitucinę santvarką, antroji – ją tik tobulina, taiso, koreguoja, laikydamasi pirmosios valdžios nustatytų sąlygų ir tvarkos⁴⁵.

45 Apie tai plačiau: Jarašiūnas, E. Konstitucijos stabilumas: kelios mintys apie konstitucijos pataisus. *Tarptautinės konferencijos – Konstituciniai valdžių sandaros principai – medžiaga*. Vilnius: VĮ Seimo leidykla, 2008, p. 65–66.

Išvados

1. Tauta (pilietinė) yra valstybės kūrėja, absoliučios valdžios valstybėje turėtoja. Jos vienintelės valdžia yra suvereni. Valstybėje nėra aukštesnės valdžios ar bent lygios jai.

2. Tautos suverenitetas yra pastovus, nedalomas, neperleidžiamas ir neatimamas. Suvereniteto pastovumas ir nedalomumas reiškia, kad jis nuolat priklauso visai tautai, niekas neturi teisės jo savintis. Tauta, net ir išreikšdama savo valią demokratiniuose rinkimuose, neperleidžia savo suvereniteto tiems, kam suteikia teisę būti įsteigtosios valstybės valdžios vykdytojais. Tautos suverenitetas yra neatimamas, nes tik tauta yra savo valstybės, savo dabarties ir ateities kūrėja. Bet kokie siekiai uzurpuoti tautai priklausančias suverenas galias yra neteisėti. Tauta turi teisę priešintis bet kam, kas siekia atimti ar pažeisti jos suverenas galias.

3. Steigiamoji valdžia yra būtinas tautos suvereniteto turiningasis elementas. Iš tautos suvereniteto eliminavus jame slypinčią steigiamąją galią, tauta negalėtų būti laikoma suverenia. Tautai neturint galios priimti konstituciją, ja remiantis sukurti pilietinę bendruomenę bei įsteigti valstybę reikštų, kad tauta nėra absoliutus ir vienintelis valstybės bei jos valdžios šaltinis.

4. Konstitucija – tai tiltas, jungiantis steigiamąją ir įsteigtąją valdžias. Tauta, steigiamosios valdžios galia kuria valstybę ir priima konstituciją. Konstitucija tampa tuo steigiamuoju teisiniu dokumentu, kuris įtvirtina valstybės formą, apibrėžia įsteigtosios valdžios galias, nustato visuomenės ir valstybės santykių pagrindus.

5. Steigiamoji valdžia visada yra įsteigtosios valdžios priežastis, o įsteigtoji valdžia – steigiamosios valdžios valios rezultatas. Tai reiškia, kad steigiamoji valdžia yra pirmapradė. Iš jos veikimu priimtos konstitucijos kyla įsteigtosios valdžios veikimo pagrindas ir jos legitimacija.

6. Steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinė skirtis *inter alia* determinuoja aukščiausią konstitucijos juridinę galią ir ypatingą jos keitimo teisinę tvarką.

Literatūra

- Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ ir 2 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094.
- Agreement of the people [interaktyvus]. 1647. [žiūrėta 2008-11-22]. <<http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/agreement-people.htm>>.
- Birmontienė, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.
- Butvilavičius, D. Estijos Respublikos 1992 m. Konstitucija. *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.
- Carp, R. Is the Constituent Assembly a solution for the reform of the Romanian constitutional system? *Jurisprudencija*. 2008, 9(111).
- Chagnollaud, D. *Droit constitutionnel contemporain*. Tome 1. Théorie generale. Les régimes étrangers, 5 édition, Paris, Dalloz, 2007.
- Dacey, A.V. *Konstitucinės teisės studijų įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 1998.
- Еллинекъ, Г. *Конституція, ихъ исторія и значеніе въ современномъ праве*. [Jelinek, G. Constitution its History and Meaning in Contemporary Law]. СПбБургъ: Голосъ, 1905.
- Esmein, A. *Konstitucinės teisės principai*. I tomas. I dalis. Kaunas: Teisininkų draugijos leidinys, 1932.
- Esmein, A. *Konstitucinės teisės principai*. I tomas. II dalis. Kaunas: Teisininkų draugijos leidinys, 1932.
- Jarašiūnas, E. Konstitucijos stabilumas: kelios mintys apie konstitucijos pataisas. *Tarptautinės konferencijos – Konstituciniai valdžių sandaros principai – medžiaga*. Vilnius: VĮ Seimo leidykla, 2008.
- Jarašiūnas, E. *Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
- Kelsen, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
- Leonas, P. *Teisės filosofijos istorija*. Vilnius: Mintis, 1995.
- Lindahl, H. Constituent Power and Reflexive Identity: Towards an Ontology of Collective Selfhood. *The Paradox of Constitutionalism*. Edited by Loughlin M., Walker N. Oxford University Press, 2007.
- Mesonis, G. Jungtinių Valstijų Konstitucija. *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
- Montesquieu, Ch. L. *Apie įstatymų dvasią*. Vilnius: Mintis, 2004.
- Romeris, M. *Konstitucinės institucijos*. I tomas. Suverenitetas. Vilnius: Pradai, 1995.
- Romeris, M. *Valstybė*. I tomas. Vilnius: Pradai, 1995.
- Jarašiūnas, E.; Mesonis, G. *Užsienio šalių konstitucijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
- Žilys, J. Latvijos Respublikos Konstitucija. *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.

CONSTITUTIONAL DISJUNCTURE OF CONSTITUENT AND CONSTITUTED POWERS

Darius Butvilavičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Society's struggle for political freedoms resulted in fundamental changes in the concept of the origin of the state and that of the nature of state power. The scientific potential of political and legal thought, which revealed the human origin of state power, served as an impulse for this change. A community of people – a Nation – personifies as the only and absolute source of a state and its power, whereas a state is a Nation's legal personification. Nation's sovereignty is recognised as the constitutional basis of the state's existence, which inter alia embodies the constituent powers belonging to a Nation. These powers materialise in the fundamental law of the state (lex fundamentalis) – the Constitution, which outlines a distinct constitutional separation between the constituent power and the constituted power and establishes the limits of the latter. Therefore, the basis for functioning of the constituted power and its legitimation stems from the Constitution. The Constitution, as a creation of the Nation's suprema potestas, becomes a bridge connecting the constituent power with constituted power. This genesis of the Constitution presupposes a monocentric concept of the system of law, based on ius supremum power of the Constitution and a special legal procedure for amending the Constitution.*

These principles have become the axioms of modern constitutionalism and intrinsic attributes of a democratic state under the rule of law. When referring to the Constitution, it is not being questioned that the source of Constitution is the national community, i.e. the civil Nation itself. Moreover, the Constitution reflects a social agreement, i.e. a democratically undertaken obligation of the members of the civil Nation towards current and future generations to live in accordance with the fundamental rules entrenched in the Constitution and abide by them in order to ensure the legitimacy of power, the lawfulness of its decisions, human rights and freedoms, and a harmonious society. The Constitution, as an act of supreme legal power and a social agreement is based on universal, unquestionable values, such as belonging of the sovereignty to the Nation, democracy, recognition of and respect for human rights and freedoms, respect for law and the reign of law, limitations on government power, the duty of governing authorities to serve the people and be accountable to society, public spirit, justice, and the aim for the rule of law. When adopting the Constitution, a civil Nation lays down normative grounds for the common life thereof as a state community and enshrines the state as the entire society's common good. The Nation amends the Constitution directly or via its democratically chosen representatives and only following the rules outlined in the Constitution itself. The Constitution represents the supreme law. It contains guidelines for the entire legal system – the entire legal system is created on the basis of the Constitution.

This article presents an overview of certain intellectual prerequisites of the content of these constitutional principles, namely, theoretical aspects of the origin of state, sovereignty of a Nation, and the disjuncture of constituent and constituted powers formulated in the scien-

---

tific doctrines of J. Bodin, T. Hobbes, J. Locke, J.J. Rousseau and E.J. Siéyčs, as well as the legal expression thereof in the constitutional system of the modern state.

Keywords: *constitutional law, Sovereignty of Nation, suprema potestas, constituent power, constituted power.*

Darius Butvilavičius, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucijos pataisos, konstitucijos stabilumas ir dinamiškumas.

Darius Butvilavičius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, doctoral student. Research interests: constitutional amendments, stability and dynamism of constitution.

